

442. *Smilax excelsa* L. — Պարիլյակ բարձր — Павой высокий

ENB 1 ab(i,ii,iii,v) + 2 ab(i,ii,iii,v)



© www.agaciar.net

## Սկզբնաղբյուրներ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի  
 հերբարիումի նյութեր  
 Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA.  
 Таманян К. Г. 2001. Род Smilax. Флора Армении, 10:  
 387–388. Liechtenstein.  
 Мордак Е. В. 2006. Род Smilax. Конспект флоры Кавка-  
 за, 2: 83. Санкт–Петербург.  
 Կազմող՝ Կ. Գ. Թամանյան  
 Compiler K. G. Tamanyan

**Կարեգործիչ:** Վտանգված տեսակ է: Հայանի է մեկ ֆլորատիկա-  
 կան շրջանում: Տարածման և բնակության շրջանների մակերեսը 500  
 քառ. կմ–ից պակաս է: Աճում է անտառային գոտում, որը ենթարկ-  
 վում է մարդածին զգալի ճնշման:

Հայաստանի Կարմիր գրքի առաջին հրատարակության մեջ  
 ընդգրկված էր 4 կարգավիճակով՝ անորոշ տեսակ:

CITES-ի և Բեռնի կոնվենցիաների հավելվածներում ընդգրկված չէ:  
**Նկարագրություն:** Փարսեփող կամ սողացող երկտուն բույս՝  
 մերկ վիշուտ ցողուններով: Կոճուրմատը՝ ամուր, երկար, սողացող:  
 Տերևները՝ հեքրաղիք, լայն ձվաձև, վերին մասում՝ սրացած, ցանցա-  
 ջիղ, կոթերը՝ 1–1,5 սմ երկարության, հիմքի մոտ երկու ոլորված բե-  
 ղիկներով: Ծաղիկները՝ կանաչավուն, հավաքված կիսահովանոցնե-  
 րով՝ 4–10–ական: Հատապտուղը՝ կարմիր, գնդաձև:

**Տարածում:** Հանդիպում է միայն Իջևանի ֆլորատիկական  
 շրջանում (Այրում, Նոյեմբերյան, Բերդ, Իջևան, Այգեհովիտ, Այս-  
 քալա): ԵՕՕ 360 քառ. կմ է, ԱՕՕ՝ 20 քառ. կմ, լոկալիտետները՝ 5:  
 Ընդհանուր տարածումը ընդգրկում է Նախակովկասը, Դաղստանը,  
 Արևմտյան, Հարավարևմտյան, Կենտրոնական, Արևելյան Անդրկով-  
 կասը, միջերկրածովյան ավազանը, Դրիմը, Անատոլիան, Սիրիան և  
 Հյուսիսային Իրանը:

**Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիտոցենոլոգիական  
 առանձնահատկություններ:** Աճում է սառնիկ լեռնային գոտում, ծ. մ.  
 500–1000 մ բարձրությունների վրա, խոնավ անտառներում, գետերի  
 երկարությամբ: Ծաղկում է հունիս ամսին, պտղաբերում՝ հուլիս–օ-  
 գոստոսին:

**Սահմանափակող գործոններ:** Սահմանափակ տարածման և  
 բնակության շրջաններ:

**Պահպանության միջոցառումներ:** Պահպանության գործողու-  
 թյուններ չեն իրականացվում: Անհրաժեշտ է իրականացնել պոպուլ-  
 յացիայի վիճակի մոնիթորինգ:

**Category.** Endangered species. It occurs in one floristic region. The  
 extent of occurrence and the area of occupancy are less than 500 km<sup>2</sup>.  
 The species grows in the forest belt which is subjected to a perceptible  
 anthropogenic influence.

In the first edition of the Red Data Book of Armenia it was included  
 under Category 4: Indefinite species.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern  
 Convention.

**Description.** Climbing dioecious shrub with glabrous spiny stems.  
 Rhizome long, firm, creeping. Leaves alternate, broadly ovate, at apex  
 acuminate; venation reticulate; petioles 1–1,5 cm long, with 2 curled  
 tendrils at base. Flowers greenish, 5–7 mm long, in cymes by 4–10. Bacca  
 red, globose.

**Distribution.** In Armenia it occurs only in Idjevan (Ayrum,  
 Noyemberyan, Berd, Idjevan, Aygehovit, Akhtala) floristic region. EOO  
 is 360 km<sup>2</sup>, AOO is 20 km<sup>2</sup>, the number of locations is 5. Besides Armenia  
 the general area of distribution includes Ciscaucasia, Dagestan, West,  
 South–West, Central, East Transcaucasia, the Mediterranean Sea basin,  
 Crimea, Anatolia, Syria and North Iran.

**Ecological, biological and phytocoenological peculiarities.** Grows in  
 lower mountain belt, at the altitudes of 500–1000 meters above sea level,  
 in humid forests, along rivers. Flowering in June, fruiting from July to  
 August.

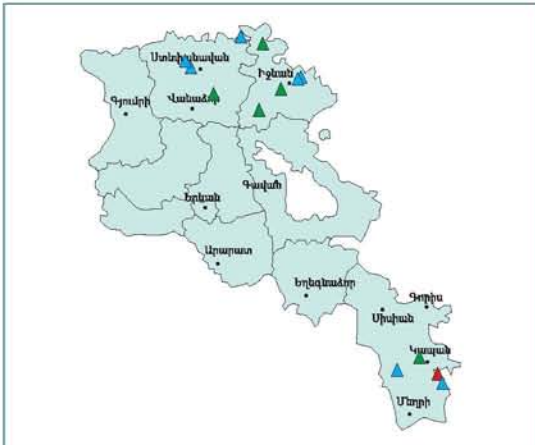
**Limiting factors.** Restricted extent of occurrence and area of  
 occupancy.

**Conservation actions.** No conservation actions. Necessary: monitoring  
 of the population state.



443. *Atropa bella-donna* L. — Շիկափակ, մահամորմ, լուսնի ծաղիկ — Красавка белладонна

VUB 1 ab(ii,iii,iv) + 2 ab(ii,iii,iv)



© Կամիլլա Թամանյան  
© Kamilla Tamanyan

## Սկզբնաղբյուրներ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիումի նյութեր

Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA. Красная книга Армянской ССР. 1989: 221–222. Ереван.

Гроссгейм А. А. 1967. Род *Atropa* L. Флора Кавказа, 7: 439. Ленинград.

Baytop A. 1978. *Atropa* L. Flora of Turkey, 6: 449–450. Edinburgh.

Schoenbeck–Temesy E. 1972. *Atropa* L. Flora Iranica, 100: 40–41. Graz.

Կազմող՝ Ա. Ա. Ներսեսյան  
Compiler A. A. Nersesyan

**Կարեգործիք:** Խոցելի տեսակ է: Տարածման շրջանի մակերեսը 20000 քառ. կմ–ից պակաս է, բնակության շրջանի մակերեսը՝ 2000 քառ. կմ–ից պակաս:

Հայաստանի Կարմիր գրքի առաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված էր 3 կարգավիճակով՝ կրճատվող տեսակ:

CITES-ի և Բեռնի կոնվենցիաների հավելվածներում ընդգրկված չէ:

**Նկարագրություն:** Բազմամյա կոճղարմատավոր խոտաբույս՝ մինչև 2 մ բարձրությամբ: Ցաղունները՝ քիսկապույտ, մերկ: Տերևները՝ ծվածկ խաչուր, մինչև 20 սմ երկարության և մինչև 12 սմ լայնության: Ծաղիկները՝ մանուշակագույն գորշավուն: Պտուղը՝ սև, փայլուն, բազմաբիլ սերմերով: Թունավոր բույս է:

**Տարածում:** Հայտնի է Իջևանի, Լոռու և Չանգեզուրի ֆորիստիկական շրջաններում: EOO 5700 քառ. կմ է, AOO՝ 48 քառ. կմ, լուկախտները՝ 7: Հայաստանից բացի, աճում է Նախակովկասում, Արևելյան Կովկասում, Անդրկովկասում, միջերկրածովյան ավազանի երկրներում, Դրիմում, Անատոլիայում, Հյուսիսային Իրանում:

**Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիտոցենոլոգիական առանձնահատկություններ:** Աճում է ստորին և միջին լեռնային գոտիներում, ծ. մ. 800–1700 մ բարձրությունների վրա, անտառներում, բացատներում, գետերի ափերին: Ծաղկում է հունիս–օգոստոս ամիսներին, պտղաբերում՝ օգոստոս–սեպտեմբերին:

**Մահամափակող գործոններ:** Աճելավայրերի կորուստ կամ դեգրադացիա՝ կապված անտառտնտեսական աշխատանքների, ճանապարհաշինության, գյուղատնտեսական հանդակների ընդարձակման, չվերահսկվող ռեկրեացիայի հետ:

**Պահպանության միջոցառումներ:** Պաշտպանության մի մասը պահպանվում է «Շիկափակ» պետական արգելոցում և «Դիլիջան» ազգային պարկում: Անհրաժեշտ է իրականացնել պաշտպանության վիճակի մոնիթորինգ:

**Category.** Vulnerable species. The extent of occurrence is less than 20000 km<sup>2</sup>, the area of occupancy is less than 2000 km<sup>2</sup>.

In the first edition of the Red Data Book of Armenia it was included under Category 3: Reducing species.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

**Description.** Perennial herb up to 2 m. Rhizome polycephalous. Stems glaucous, glabrous. Leaves ovate, large, up to 12 x 20 cm. Flowers violet–greyish–brown. Bacca black, shiny, with numerous seeds. Poisonous plant.

**Distribution.** In Armenia it grows in Lori, Idjevan and Zangezur floristic regions. EOO is 5700 km<sup>2</sup>, AOO is 48 km<sup>2</sup>. Locations are 7. Besides Armenia the species grows in Ciscaucasia, East Caucasus, Transcaucasia, countries of the Mediterranean Sea basin, Crimea, Anatolia and North Iran.

**Ecological, biological and phytocoenological peculiarities.** Grows in lower and middle mountain belts, at the altitudes of 800–1700 meters above sea level, in the forests, glades and along riversides. Flowering in June–August, fruiting in August–September.

**Limiting factors.** Restricted extent of occurrence and area of occupancy, loss/degradation of habitats caused by the forestry activities, expansion of arable lands, uncontrolled recreation.

**Conservation actions.** Part of the populations grows in “Shikahogh” State reserve and “Dilidjan” National Park. Necessary: monitoring of the population state.



444. *Lycium anatolicum* A.Baytop. & C.Mill — Նազազ անադոլիական — Дереза анатолийская

EN B 1 ab(ii,iii,iv) + 2 ab(ii,iii,iv)



© ՀՀ ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիում  
© Herbarium of the Institute of Botany of NAS of Armenia

## Մկրբնադրություններ/References

- Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիումի նյութեր  
Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA.  
Красная книга Армянской ССР. 1989: 173. Ереван.  
Аветисян В. Е. 1987. Род *Lycium*. Флора Армении, 8: 167–171. Ереван.  
Baytop A. 1978. *Lycium*. Flora of Turkey, 6: 445–449. Edinburgh.  
Կազմող՝ Ա. Ա. Ներսիսյան  
Compiler A. A. Nersisyan

**Կարեգործիչ:** Վտանգված տեսակ է: Հայտնի են 2 պոպուլյացիաներ: Տարածման շրջանի մակերեսը 5000 քառ. կմ–ից պակաս է, բնակության շրջանի մակերեսը՝ 500 քառ. կմ–ից պակաս: Աճում է ինտենսիվ յուրացվող տարածքներում:

Հայաստանի Կարմիր գրքի սուաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված էր 2 կարգավիճակով՝ հազվագյուտ տեսակ:

CITES–ի և Բեռնի կոնվենցիաների հավելվածներում ընդգրկված չէ:

**Նկարագրություն:** Թուփ՝ 1 մ բարձրության, փշառ՝ կարճացած տերևակալած փշոտ ընձյուղներով և սակավաթիվ չտերևակալած փշերով: Տերևները՝ նեղ էլիպսոձև: Պսակի խողովակը՝ ներսում՝ մերկ, զլանած, զգալիորեն բաժակը գերազանցող: Առջաքերերը՝ ծածկված հազվադեպ մազերով: Պտուղները՝ մուգ գորշակարմիր:

**Տարածում:** Հանդիպում է Զանգեզուրի (Գորիսի շրջակայք) և Մեղրու (Ագարակ, Վահրավար) ֆլորիստիկական շրջաններում: EOO 935 քառ. կմ է, AOO՝ 20 քառ. կմ, լոկալիտետները՝ 3: Հայաստանից բացի, աճում է Նախիջևանում և Անատոլիայում:

**Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիտոցենոլոգիական առանձնահատկություններ:** Աճում է ստորին և միջին լեռնային գոտիներում, ծ. մ. 800–1400 մ բարձրությունների վրա, չոր բարբառառ լանջերին, ճանապարհների երկայնքով, ֆրիգանաման բուսականության մեջ: Մտնում է հունիս–հուլիս ամիսներին, պտղաբերում՝ հուլիս–օգոստոսին:

**Մահմանափակող գործոններ:** Մահմանափակ տարածման և բնակության շրջաններ, աճելավայրերի կորուստ կամ դեգրադացիա՝ լեռնաարդյունահանող արդյունաբերության ընդլայնման, ճանապարհաշինության և գյուղատնտեսական հանդակների ընդարձակման հետևանքով:

**Պահպանության միջոցառումներ:** Պահպանություն չի իրականացվում: Անհրաժեշտ է իրականացնել պոպուլյացիայի վիճակի մոնիթորինգ, ստեղծել նոր ԲՀՊՏ Մեղրու շրջանի Ագարակ ավանի շրջակայքում:

**Category.** Endangered species. Two sub-populations are known. The extent of occurrence is less than 5000 km<sup>2</sup>, the area of occupancy is less than 500 km<sup>2</sup>. The species grows in the area of intensive land development.

In the first edition of the Red Data Book of Armenia it was included under Category 2: Rare species.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

**Description.** Shrub, thorny because of acuminate shortened leafy shoots and few not foliated spines. Leaves narrowly elliptic. Corolla tube glabrous from inside, cylindrical, much longer than calyx. Filaments sparsely pilose. Bacca dark greyish–brown–red.

**Distribution.** In Armenia it occurs in Zangezur (neighborhoods of Goris) and Meghri (Agarak, Vahravar) floristic regions. EOO is 935 km<sup>2</sup>, AOO is 20 km<sup>2</sup>, the number of locations is 3. Besides Armenia the species grows in Nakhichevan and Anatolia.

**Ecological, biological and phytocenological peculiarities.** Grows in lower and middle mountain belts, at the altitudes of 800–1400 meters above sea level, on dry stony slopes, along roads, among phryganoid vegetation. Flowering from June to July, fruiting from July to August.

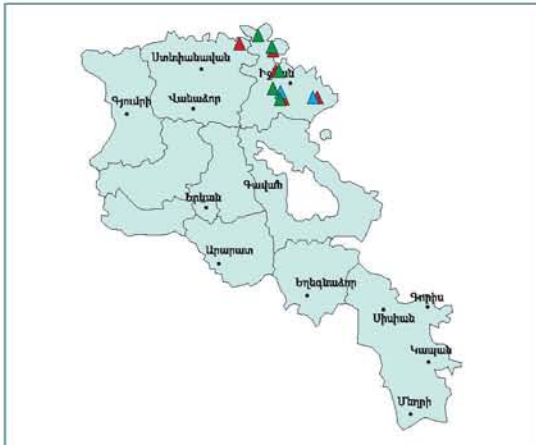
**Limiting factors.** Restricted extent of occurrence and area of occupancy, loss/degradation of habitats caused by the expansion of mining industry and the arable lands expansion.

**Conservation actions.** No conservation actions. Necessary: monitoring of the population state, establishment of specially protected nature area in the neighborhoods of Agarak settlement.



445. *Staphylea pinnata* L. — Կռն փերրավոր, Ջոնջոլ — Клекачка перистая

VU\* B 1 ab(iii) + 2 ab(iii)



© Կամիլլա Թամանյանի  
© Kamilla Tamanyan

## Սկզբնաղբյուրներ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիումի նյութեր

Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA. Мультиджанян Я. И. 1973. Род Staphylea. Флора Армении, 6: 177. Ереван.

Красная книга Армянской ССР. 1989: 223–224. Ереван. Күлиджанян А., Таманян К., Файвүш Г. 2008. Клекачка (*Staphylea pinnata* L.) в Армении. Материалы междунар. конф., посвященной 70-летию Института ботаники НАН РА, Ереван: 121–126.

Կազմող՝ Գ. Մ. Ֆայվուշ

Compiler G. M. Fayvush

**Կարեգործիք:** Խոցելի տեսակ է: Տարածման շրջանի մակերեսը 5000 քառ. կմ–ից պակաս է, բնակության շրջանի մակերեսը՝ 500 քառ. կմ–ից պակաս: Քանի որ հիմնական արեալը համապատասխան սահմաններից դուրս է, սպառնալիքի կատեգորիան նվազեցվում է մինչև VU:

Հայաստանի Կարմիր գրքի առաջին հրատարակության մեջ բնագրված էր 1 կարգավիճակով՝ ոչնչացման անմիջական սպառնալիքի ենթակա:

CITES-ի և Բեռնի կոնվենցիաների հավելվածներում բնագրված չէ:

**Նկարագրություն:** Թուփ կամ փոքր ծառ՝ 2–6 մ բարձրությամբ, եղանակալից ճյուղավոր, կանաչ միամյա ընձյուղներով: Տերևները՝ երկարակոթ, կենտ փեղարած, կազմված 5–7 լայն նշտարած կամ էլիպսոձև, մերկ, ստամբանազր, վերին մուգ կանաչ, ներքին կողմից՝ բաց գույնի տերևիկներից: Ծաղկաբույլը՝ երկար, կախված, բարդ ձվաձև: Ծաղիկները՝ սպիտակ: Պտուղը՝ փքված տափիկ, զազարներով հանդիսավոր փեղկերով:

**Տարածում:** Հայաստանում հանդիսավոր է միայն Իջևանի ֆլորիստիկական շրջանում (Իջևան, Բարեկամավան, Մեղար, Բագրատաշեն, Շամշադին): ԵՕՕ 600 քառ. կմ է, ԱՕՕ՝ 24 քառ. կմ: Լոկալիտները՝ 5: Հայաստանից բացի, տեսակը հանդիսավոր է Նախակովկասում, Արևմտյան և Արևելյան Անդրկովկասում, Եվրոպայում, միջերկրածովյան ավազանում, Բալկանյան թերակղզում և Փոքր Ասիայում:

**Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիզոլոգիական առանձնահատկություններ:** Աճում է ստորին լեռնային գոտու ծ. մ. 600–950 մ բարձրությունների վրա, հիմնականում բոխտ անտառներում, որտեղ երբեմն (Բարեկամավան գյուղի շրջակայք) հանդիսանում է ենթանտառի զերիշխող տեսակը: Ծաղկում է մայիս–հունիս սահմաններին, պտղաբերում՝ հունիս–օգոստոսին:

**Սահմանափակող գործոններ:** Սահմանափակ տարածման և բնակության շրջաններ, աճելավայրերի կորուստ կամ դեգրադացիա՝ կապված անտառտնտեսական աշխատանքների հետ, տեղական բնակչության կողմից որպես ուտելի բույս և բուժօգտագործումներում որպես հեմարան օգտագործումը:

**Պահպանության միջոցառումներ:** Պահպանության միջոցառումներ չեն իրականացվում: Անհրաժեշտ է ստեղծել նոր ԲՀՊՏ Բարեկամավան գյուղի շրջակայքում 40 հա մակերեսով:

**Category.** Vulnerable species. The extent of occurrence is less than 5000 km<sup>2</sup>, the area of occupancy is less than 500 km<sup>2</sup>. Since the general area is beyond the borders of the republic, the category of threat has been downgraded to VU.

It was included in the first edition of the Red Data Book of Armenia under Category 1: Endangered species.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

**Description.** Shrub or small tree 2–6 m, with furcated yellowish–grayish–brown branches and green herbaceous annual shoots. Leaves long–petiolate, imparipinnate, of 5–7 broadly lanceolate or elliptic, glabrous, dentate leaflets, dark green from above, light from below. Inflorescence – long, nodding, compound raceme. Flowers white. Fruit – inflated capsule with convergent tips of valves.

**Distribution.** In Armenia it grows only in Idjevan (Idjevan, Berekamavan, Sevqar, Shamshadin, Bagratashen) floristic region. EOO is 600 km<sup>2</sup>, AOO is 24 km<sup>2</sup>. Locations are 3. Besides Armenia the species grows in Ciscaucasia, East and West Transcaucasia, Europe, Mediterranean Sea basin, Balkan Peninsula and Asia Minor.

**Ecological, biological and phytocoenological peculiarities.** Grows in lower mountain belt, at the altitudes of 600–950 meters above sea level, generally in hornbeam forests, where it is sometimes considered dominating species in the forest undergrowth. Flowering from May to June, fruiting from June to August.

**Limiting factors.** Restricted extent of occurrence and area of occupancy, loss/degradation of habitats caused by the forestry activities, use as an edible species and as supporting sticks in the vegetable gardens by local population.

**Conservation actions.** No conservation actions. Necessary: establishment of specially protected nature area (40 ha) in the neighborhoods of the village Berekamavan.



446. *Tamarix florida* Bunge — Կարմրախի պալճառ — Гребенщик яркий
$$ENB \ 1 \ ab(i,ii,iii,iv) + 2 \ ab(i,ii,iii,iv)$$


© ՀՀ ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիում  
© Herbarium of the Institute of Botany of NAS of Armenia

## Սկզբնաղբյուրներ\References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի  
հեղրարիումի նյութեր

Мулкиджанян Я.И. 1966. Род *Tamarix*. Флора Армении, 5: 311–322. Ереван.

Կազմող՝ Կ. Գ. Թամանյան  
Compiler K. G. Tamanyan

**Կարեւորիս:** Վտանգված տեսակ է Հայաստանում: Հայտնի է միայն մեկ ֆորմատիվական շրջանում: Տարածման և բնակչության շրջանների մակերեսը 500 քառ. կմ–ից պակաս է:

Հայաստանի Կարմիր զորքի ստաֆին հրատարակության մեջ ընդգրկված էր 2 կարգավիճակով՝ հազվագյուտ տեսակ:

CTES-ի և Բեռնի կոնվենցիաների համադրվածությունը քննարկված չէ:

**Նկարագրություն:** Ոչ մեծ ծառ՝ 1,5-2 մ բարձրությամբ, ծիլաճյուն կեղևով: Սաղարթը՝ կազմված բազմաթիվ ճիպտամանման ճյուղերից: Տերևները՝ հեքաաղիք, թփաման, նստաղիք, փոքր ի շատեցողունազիլ: Ծաղկաբույլը՝ եզրալին: Ողկայզները զարգանում են նախաղյ սաղավա ընձյուղների վրա մինչև տերևների հայտնվելը, միշտ պարզ, հաճախ փնջերով: Ծաղկակիցները՝ բաժակից երկար, սակայն պսակաբերքերից կարծ: Ծաղիկները մանր, հնգանդամ, պսակաբերքերը զավառաման բազմած, թափվող:

**Տարածում:** Հայաստանում հանդիպում է միայն Մեղրու ֆլորիստիկական շրջանում (Արարք գետի ափին): EOO 40 քառ. կմ է, AOO՝ 12 քառ. կմ, լոկալիտետները՝ 3: Ընդհանուր արեալը ընդգրկում է Արևելյան և Հարավային Անդրկովկասը, Իրանը, Միջին և Կենտրոնական Ասիան:

**Կենսաբանական, Էկոլոգիական և Ֆիզիոլոգիական առանձնահատկություններ:** Տեսակի համար բնորոշ է ծաղկակիցների ձևի փափուկությունը՝ սուր եռանկյունուց մինչև բրավոն գծային, կալված ծաղկման փազայից: Աճում է ստորին լեռնային գոտում, ծ. մ. 700–900 մ բարձրությունների վրա, զետերի ավերին, ավազային և կավային տեղերում: Մտղկում է մայիսին, պտույրետում՝ հունիսին:

**Սահմանափակող գործոններ:** Սահմանափակ տարածման և բնակության շրջաններ:

**Պահպանության միջոցառումներ:** Պահպանության գործառնություններ չեն իրականացվում: Անհրաժեշտ է իրականացնել պոպուլյացիայի վիճակի մոնիթորինգ:

**Category.** Endangered species. It occurs only in one floristic region. The extent of occurrence and the area of occupancy are less than 500 km<sup>2</sup>.

In the first edition of the Red Data Book of Armenia it was included under Category 2: Rare species.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

**Description.** Small trees with purple bark. Crown formed by numerous virgate branches. Leaves alternate, squamiform, sessile, amplexicaul. Inflorescence lateral. Racemes appearing on the previous year's shoots before the leaves, always simple, often in fascicles. Bracts longer than calyx, but shorter than petals. Flowers small, pentamerous; petals crateriform opened, deciduous.

**Distribution.** In Armenia grows only in Meghri (at the bank of Araks river) floristic region. EOO is 40 km<sup>2</sup>, AOO is 12 km<sup>2</sup>, the number of locations is 3. Besides Armenia the species grows in East and South Transcaucasia, Iran, Middle and Central Asia.

**Ecological, biological and phytocoenological peculiarities.** Flower-bearing stems change their form from sharp triangled to blunt linear, in connection with blooming phase. Grows in lower mountain belt, at the altitudes of 700–900 meters above sea level, along riversides, on sandy and clay slopes. Flowering in May, fruiting in June.

**Limiting factors.** Restricted extent of occurrence and area of occupancy.

**Conservation actions.** No conservation actions. Necessary: monitoring of the population state.



447. *Tamarix octandra* Bunge — Կարմրան ութանէջ — Гребенщик восьмитычинковый

EN B 1 ab(i,ii,iii,iv) + 2 ab(i,ii,iii,iv)



© ՀՀ ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիում  
© Herbarium of the Institute of Botany of NAS of Armenia

**Կարեգործիչ:** Վառանգված տեսակ է: Հայտնի է երկու ֆորմատիվական շրջաններում: Տարածման շրջանի մակերեսը 5000 քառ. կմ–ից պակաս է, բնակության շրջանի մակերեսը՝ 500 քառ. կմ–ից պակաս: Հատվում է վառելիքի համար:

Հայաստանի Կարմիր գրքի առաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված էր 1 կարգավիճակով՝ ոչնչացման սպառնալիքի ենթակա տեսակ:

CITES-ի և Բեռնի կոնվենցիաների հավելվածներում ընդգրկված չէ:

**Նկարագրություն:** Ոչ մեծ ծառ՝ 2–2,5 մ բարձրության, դեղնա–դարչնագույն կեղևով: Սաղարքը՝ կազմված բազմաթիվ ճիպտամանման ճյուղերից: Տերևները՝ հերթադիր, թեփաման, մասադիր, փոքր ի շատե ցողունազիրկ: Շաղկարույլը՝ եզրային: Ողկոյզները զարգանում են մախարդ տարվա ընձյուղների վրա մինչև տերևների հայտնվելը, կարճ, մինչև 4 (6) սմ երկարության: Շաղկակիցները՝ երկար, գծային, սերտաճած եզրերով: Շաղկները՝ մանր:

**Տարածում:** Հայաստանում հանդիպում է Երևանի (Մարգարա, Վեյի, Արարատ, Երասխ) և Գարեղեգի (Եղեգնաձորի և Վայքի շրջակայք) ֆորմատիվական շրջաններում: EOO 2990 քառ. կմ է, AOO՝ 30 քառ. կմ, բնակատեղիները՝ 5: Աճում է Արևելյան և Հարավային Անդրկովկասում և Իրանում:

**Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիզոգենոլոգիական առանձնահատկություններ:** Աճում է ստորին լեռնային գոտում, ծ. մ. 700–1100 մ բարձրությունների վրա, գետերի ափերին, աղուտներում, ճահճացած մարգագետիններում: Շաղկում է մայիսին, պտղաբերում՝ հունիսին:

**Սահմանափակող գործոններ:** Սահմանափակ տարածման և բնակության շրջաններ, աճելավայրերի կորուստ կամ դեգրադացիա՝ հողերի յուրացման հետևանքով, հատում վառելիքի համար:

**Պահպանության միջոցառումներ:** Պահպանության գործողություններ չեն իրականացվում: Ամերածելա է իրականացնել պոպուլյացիայի վիճակի մոնիթորինգ:

**Category.** Endangered species. It occurs in two floristic regions. The extent of occurrence is less than 5000 km<sup>2</sup>, the area of occupancy is less than 500 km<sup>2</sup>. It is collected as firewood.

In the first edition of the Red Data Book of Armenia it was included under Category 2: Rare species.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

**Description.** Small trees with yellowish–brown bark. Crown formed by numerous virgate branches. Leaves alternate, squamiform, sessile, amplexicaul. Inflorescences lateral. Racemes appearing on the previous year's shoots before the leaves, short, up to 4 cm long. Bracts long, linear, with coalescent margins. Flowers small.

**Distribution.** In Armenia it grows in Yerevan (Markara, Vedi, Ararat, Yeraskh) and Darelegis (Yeghegnadzor, Vajk) floristic regions. EOO is 2990 km<sup>2</sup>, AOO is 30 km<sup>2</sup>, the number of locations is 5. Besides Armenia the species grows in East and South Transcaucasia, and Iran.

**Ecological, biological and phytocoenological peculiarities.** Grows in lower mountain belt, at the altitudes of 700–1100 meters above sea level, along riversides, in saline soils, swamped meadows. Flowering in May, fruiting in June.

**Limiting factors.** Restricted extent of occurrence and area of occupancy, loss/degradation of habitats caused by land development, cutting (firewood).

**Conservation actions.** No conservation actions. Necessary: monitoring of the population state.

## Սկզբնաղբյուրներ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիումի նյութեր

Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA. Мультиджанян Я.И. 1966. Род Tamarix. Флора Армении, 5: 311–322. Ереван.

Վազմող՝ Կ. Գ. Թամանյան

Compiler K. G. Tamanyan



448. *Stelleropsis magakjanii* (Sosn.) Pobed. — Սրելերոպսիս Մագակյանի — Стеллеропсис Магакьяна

CR B 1 ab(iii) + 2 ab(iii)



© ՀՀ ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիում  
© Herbarium of the Institute of Botany of NAS of Armenia

**Կարեգործիչ:** Կրիտիկական վիճակում գտնվող տեսակ է: Հայրավայրն Անդրկովկասի էնդեմիկ է: Հայտնի է մեկ սրբարայացիս, որի տարածման և բնակության շրջանների մակերեսը 10 քառ. կմ-ից պակաս է: Տեսակին սպառնում է տարածման և բնակության շրջանների կրճատում՝ կապված հողատարածքների յուրացման և կլիմայի փոփոխության պատճառով, աճելավայրերի պայմանների փոփոխության հետ:

Հայաստանի Կարմիր գրքի առաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված էր 1 կարգավիճակով՝ ոչնչացման անմիջական սպառնալիքի ենթակա:

CITES-ի և Բեռնի կոնվենցիաների հավելվածներում ընդգրկված չէ:

**Նկարագրություն:** Կիսաբամբակ՝ բազմաթիվ ուղիղ կանգնած չճյուղավորված, հիմքի մասում՝ փայտացող ցողուններով, 10–15 սմ բարձրության բույս: Տերևները՝ մանր, 8–12 սմ երկարության, էլիպսոձև, մերկ, թխակապտա: Մողկները՝ մանր, արտաքինից կարմրավուն խաղողակալ՝ հավաքված համալսյա գլխիկանման ծաղկաբույլերում:

**Տարածում:** Հայաստանում հանդիպում է միայն Գարեդեգիսի ֆրիխտիկական շրջանում, Խաչիկ և Գնիշիկ գյուղերի շրջակայքում: AOO 8 քառ. կմ է: Լեկալիտեար՝ 1: Հայաստանից բացի, տեսակը հանդիպում է Նախիջևանում:

**Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիտոցենոլոգիական առանձնահատկություններ:** Աճում է վերին լեռնային գոտու ծ. մ. 1800–2000 մ բարձրությունների վրա, մարգագետնաառափաստանում: Մաղկում է հունիս–հուլիս ամիսներին, պտղակալում՝ հուլիսին:

**Սահմանափակող գործոններ:** Սահմանափակ տարածման և բնակության շրջաններ, աճելավայրերի կորուստ կամ ղեկավարացիա՝ կապված հողատարածքների յուրացման և կլիմայի փոփոխության հետ:

**Պահպանության միջոցառումներ:** Պահպանության միջոցառումներ չեն իրականացվում: Ամերիմեշտ է կազմակերպել որսնդական աշխատանքներ՝ նոր աճելավայրեր հայտնաբերելու և սրբարայացիսի վիճակը և ծավալը ճշտելու նպատակով, իրականացնել սրբարայացիսի վիճակի մոնիթորինգ, ստեղծել նոր ԲՀՊՏ Խաչիկ և Գնիշիկ գյուղերի շրջակայքում:

**Category.** Critically endangered species. Endemic of South Transcaucasia. In Armenia one sub-population is known. The extent of occurrence and area of occupancy are less than 10 km<sup>2</sup>. The species faces decline of the extent of occurrence and the area of occupancy caused by changes in habitat conditions as a result of land development and climate change.

It was included in the first edition of the Red Data Book of Armenia under Category 1: Endangered species.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

**Description.** Dwarf semishrub with numerous, upright, unbranched, lignose at base stems 10–15 cm high. Leaves small, elliptic, glabrous, glaucescent. Flowers yellow, with reddish from outside tube, in almost capitate inflorescence.

**Distribution.** In Armenia it grows only in Darelegis floristic region (neighborhoods of Khachik and Gnishik villages). AOO is 8 km<sup>2</sup>, the number of locations is 1. Besides Armenia the species grows in Nakhichevan.

**Ecological, biological and phytocoenological peculiarities.** Grows in upper mountain belt, at the altitude of 1800–2000 meters above sea level, in the meadow–steppe. Flowering in June–July, fruiting in July.

**Limiting factors.** Restricted extent of occurrence and area of occupancy, loss/degradation of habitats caused by land development and climate change.

**Conservation actions.** No conservation actions. Necessary: survey on population numbers and range, search of new habitats, monitoring of the state of the population, establishment of specially protected nature area in the neighborhoods of the villages Khachik and Gnishik.

**Սկզբնաղբյուրներ/References**

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիումի նյութեր

Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA.

Шхиян А. С. 1973. Род Steller. Флора Армении, 6: 130. Ереван.

Красная книга Армянской ССР. 1989: 226. Ереван.

Հավմով Գ. Մ. Փայվուշ

Compiler G. M. Fayvush



449. *Centranthus longiflorus* Stev. — Խափնարույս երկարածաղիկ — Центрантус длинноцветковый

CR B 1 ab(iii) + 2 ab(iii)



© Ունա Ուլին  
© Umar Ulyin

**Կարեգործիչ:** Կրիտիկական վիճակում գտնվող տեսակ է: Տարածման և բնակության շրջանների մակերեսը՝ 10 քառ. կմ-ից պակաս է:

Հայաստանի Կարմիր գրքի առաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված էր 0 (անհետացած) կարգավիճակով, քանի որ 1940 թ. հետո հանրապետությունում չի հավաքվել: Մակայն պոպուլյացիան գոյություն ունի Նախիջևանում՝ Հայաստանի սահմանի մոտ:

CITES-ի և Բեռնի կոնվենցիաների հավելվածներում ընդգրկված չէ:

**Նկարագրություն:** Բազմամյա քիսկապույտ խոտաբույս՝ մինչև 1 մ բարձրությամբ, բազմաթիվ ուղղածիգ կանգնած ցողուններով: Տերևները՝ ամբողջական, նշտարաձև: Մտկարայրը՝ 30–50 սմ երկարության, ընդհատումներով: Մտկիկները՝ խառը, մինչև 3 սմ երկարության, ծիրանագույն կարմիր:

**Տարածում:** Հայաստանում հանդիպում է միայն Գարեղեգիսի ֆլորիստիկական շրջանում (Խաչիկ գյուղի շրջակայք): AOO 4 քառ. կմ է: Լոկալիտետը՝ 1: Հայաստանից բացի, հանդիպում է Նախիջևանում, Արևմտյան, Կենտրոնական և Արևելյան Անդրկովկասում, Հունաստանում, Բուլղարիայում, Թուրքիայում, Լիբանանում, Իսրայելում և Հյուսիսարևմտյան Աֆրիկայում:

**Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիտոցենոլոգիական առանձնահատկություններ:** Աճում է միջին լեռնային գոտու ծ. մ. 1400–1500 մ բարձրությունների վրա, քարքարոտ լանջերին և քարաքավածքների վրա, տափաստանային բուսականության մեջ: Մտկում է հուլիս–օգոստոս ամիսներին, պտղաբերում՝ օգոստոս–սեպտեմբերին:

**Մահմանափակող գործոններ:** Մահմանափակ տարածման և բնակության շրջաններ, աճելավայրերի կորուստ կամ դեգրադացիա՝ կապված տարածքների յուրացման և կլիմայի փոփոխության հետ:

**Պահպանության միջոցառումներ:** Պահպանության միջոցառումներ չեն իրականացվում: Անհրաժեշտ է Խաչիկ գյուղի շրջակայքում ստեղծել մոտ ԲՀՊՏ, իրականացնել հետազոտական աշխատանքներ պոպուլյացիայի ծավալը և կառուցվածքը ճշտելու և մոտ աճելավայրեր հայտնաբերելու համար, պոպուլյացիայի վիճակի մոնիթորինգ:

**Category.** Critically endangered species. The extent of occurrence and area of occupancy are less than 10 km<sup>2</sup>.

It was included in the first edition of the Red Data Book of Armenia under Category 0: Apparently disappearing species, as it has not been collected in the Republic since 1940. But the population exists in Nakhichevan on the border of Armenia.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

**Description.** Glaucous perennial herb with numerous erect stems up to 1 m high. Leaves entire, lanceolate, integerrime. Inflorescence 30–50 cm long, interrupted. Flowers large, up to 3 cm long, purplish-red.

**Distribution.** In Armenia it grows only in Darelegis floristic region (neighborhoods of Khachik village). AOO is 4 km<sup>2</sup>, the number of locations is 1. Besides Armenia the species grows in Nakhichevan, West, Central and East Transcaucasia, Greece, Bulgaria, Turkey, Lebanon, Israel and North-West Africa.

**Ecological, biological and phytocoenological peculiarities.** Grows in middle mountain belt, at the altitude of 1400–1500 meters above sea level, on stony slopes and screes, among steppe vegetation. Flowering from July to August, fruiting from August to September.

**Limiting factors.** Restricted extent of occurrence and area of occupancy, loss/degradation of habitats caused by land development and climate change.

**Conservation actions.** No conservation actions. Necessary: survey on population numbers and range, search of new habitats, monitoring of the state of the population, establishment of specially protected nature area in the neighborhoods of Khachik and Gnishik villages.

## Սկզբնաղբյուրներ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիումի նյութեր

Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA.  
Аветисян В. Е. 1980. Род *Centranthus*. Флора Армении, 7: 119–122. Ереван.

Красная книга Армянской ССР. 1989: 227. Ереван.

Մագնոլ Գ. Մ. Ֆայվուշ

Compiler G. M. Fayvush



450. *Valeriana eriophylla* (Ledeb.) Utkin — Կապույտաբույս բրդաբույս — Валириана шерстистолстная

$$ENB \ 1 \ ab(iii) + 2 \ ab(iii)$$


© ՀՀ ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիում  
© Herbarium of the Institute of Botany of NAS of Armenia

## Սկզբնաղբյուրներ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի  
հեղբարիումի նյութեր

Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA.  
Аветисян В. Е. 1980. Род *Valeriana*. Флора Армении, 7:  
112–119. Ереван.

Красная книга Армянской ССР. 1989: 227. Ереван.

Կազմող՝ Գ. Մ. Ֆալկուշ

Compiler G. M. Fayvush

**Կարեգործի:** Վտանգված տեսակ է: Անդրկովկասի էնդեմիկ է: Հայտնի է քղզամենը մեկ պարպույթացի: Տարածման է բնակչության շրջանների մակերեսը 500 քառ. կմ-ից պակաս է: Տեսակին սպառնում է տարածման և բնակչության շրջանների կրճատում՝ կապված անէկավայրերի պայմանների փոփոխությամբ հետ:

Հայաստանի Կարմիր զորքի առաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված էր 2 կարգավիճակով՝ հազվագյուտ տեսակ:

CITES-ի և Բեռնի կոնվենցիաների հավելվածներում ընդգրկված չէ:

**Նկարագրություն:** Բազմամյա խոտաբույս՝ լավ արտահայտված երկար կոճրարմատով: Յարմունքները՝ ուղիղ կանգնած 50–200 սմ բարձրությամբ: Տերևները՝ մազուտից մինչև խավածաղու, արմատառմերձները՝ ամբողջական, ցողունայինները՝ քմարածն փետրաձև: Մուկիկները՝ մանր, սպիտակ, խմբված հավանազանմամբ մշտլիարայինբուս:

**Տարածում:** Հայաստանում հանդիպում է Վերին Ալյադրյանի (Ջավախքի լեռնաշղթա և Աղվորիկ գյուղի շրջակայք) և Շիրակի (Ջաջուրի լեռնանցք) փոքրաթիվական շրջաններում: EOO 110 քառ. կմ է, AOO՝ 16 քառ. կմ: Լոկալիտետները՝ 3: Հայաստանից բացի տեսակը հանդիպում է Ղախիջևանում, ինչպես նաև Արևմտյան, Կենտրոնական և Արևելյան Անդրկովկասում:

**Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիզիոցենոլոգիական առանձնահատկություններ:** Աճում է վերին և ներսրայլյան գոտիներում ծ. մ. 1800–2200 մ բարձրությունների վրա, մարզագեոաիններում, ժայռոտ տեղերում, քարաթափվածքների վրա, տափաստանային բլրերի մացառոտներում: Շաղկապ է հունիս–հուլիս ամիսներին, չափաբերում՝ հուլիս–օգոստոսին:

**Մահմանափակող գործոններ:** Մահմանափակ կտարածման և բնակչության շրջաններ, աճելավայրերի կոյտատ կամ դեգրադացիա՝ կապված տարածքների թուրազման և կլիմայի գյուրղ փոփոխության հետ:

**Պահպանության միջոցառումներ:** Պապուլյացիայի մի մասը պահպանվում է «Աբփի լիճ» ազգային պարկի տարածքում: Անհրաժեշտ է խրակառնոցներ պապուլյացիայի վիճակի մոնիթորինգ:

**Category.** Endangered species. Endemic of Transcaucasia. Only one sub-population is known. The extent of occurrence and the area of occupancy are less than 500 km<sup>2</sup>. The species faces decline of the extent of occurrence and the area of occupancy caused by changes in habitat conditions.

In the first edition of the Red Data Book of Armenia it was included under Category 2: Rare species.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

**Description.** Perennial herb with well developed long rhizome. Stems erect, 50–20 cm high. Leaves pilose to shortly lanose; basal ones entire; cauline ones lyrate-pinnate. Flowers small, white, in umbel-shaped inflorescence.

**Distribution.** In Armenia it occurs in Upper Akhuryan (Djavakhk mountain range and the neighborhoods of Aghvorik village) and Shirak (Djadjur mountain pass) floristic region. EOO is 110 km<sup>2</sup>, AOO is 16 km<sup>2</sup>, the number of locations is 3. Besides Armenia the species grows in Nakhichevan, East, Central and West Transcaucasia.

**Ecological, biological and phytocoenological peculiarities.** Grows in upper and sub-alpine belts, at the altitudes of 1800–2200 meters above sea level, in the meadows, on stony places and screes, in the steppe shrubs. Flowering from June to July, fruiting July from August.

**Limiting factors.** Restricted extent of occurrence and area of occupancy, loss/degradation of habitats caused by land development and climate change.

**Conservation actions.** Part of the population grows in “Arpi Lake” National Park. Necessary: monitoring of the population state.



451. *Valerianella kotschy* Boiss. — Աղբաղբուկիկ Կոչիի — Валерианелла Кочин
$$CRB\ 1\ ab(iii) + 2\ ab(iii)$$


© ՀՀ ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիում  
© Herbarium of the Institute of Botany of NAS of Armenia

## Սկզբնաղբյուրներ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի  
 հերբարիումի նյութեր

Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA.

Аветисян В. Е. 1980. Род *Valerianella*. Флора Армении, 7: 122–135. Ереван.

Красная книга Армянской ССР. 1989: 227–228. Ереван.

Կազմող՝ Գ. Մ. Ֆալկուշ

Compiler G. M. Fayvush

**Կարեկցորին:** Կրիստիկական վիճակում գտնվող տեսակ է: Հայտնի է ընդամենը մեկ սրբալույսցիա: Տարածման է բնակաւայրան շրջանների մակերեսը 10 քառ. կմ-ից պակաս է: Տեսակին սպառնում է տարածմանն ու բնակաւայրան շրջանների կրճատում՝ գյուղատնտեսական գործունէության ինտենսիֆիկացման հետ կապված, ածելափայրերի պայմանների փոփոխւթյան պատճառով:

Հայաստանի Կաթնի գրքի առաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված էր 1 կադրավիճակով՝ ունչացման ամփիջական սպառնալիքի ենթակա:

CITES-ի և Բեռնի կոնվենցիաների հավելվածներում ընդգրկված չէ:

**Նկարագրություն:** Միսսյա խոտարույս 15–20 սմ բարձրությամբ: Տերևները՝ ամբողջական կամ վերինները՝ քեթևալի փետրածն հստակաձև: Մաղկաբույր՝ խիտ, կիսազնդած: Պտուկը՝ մանր, վարդազյալ: Բաժակը՝ ամպանաձև, լայն եռանկյանաձև, ցանցաթաղանթավոր, շատ կարճ կեռանման սրածայրով վերջացող սառմաներով:

**Տարածում:** Հայաստանում հանդիպում է միայն Գարեդեղյանի ֆորիստիկական շրջանում, Էլբին և Չիվա գյուղերի շրջակայքում: AOO 4 քառ. կմ է: Լոկալիտետը՝ 1: Հայաստանից բացի, տեսակը հանդիպում է Թուրքիայում, Սիրիայում, Իրաքում և Իրանում:

Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիզիոգենոլոգիական առանձնահատկություններ: Աճում է սաղոյին լեռնային գոտու ծ. մ. մոտ 1000 մ բարձրության վրա, չոր անջեղին, սալախատաներում, ֆիզիանամման բուսականության մեջ: Մաղկում է մայիս–հունիս սամիաներին, պաղպկաբամ՝ հունիսին:

**Մահմանափակող գործոններ:** Մահմանափակ տարածման և բնակության շրջաններ, աճելավայրերի կորստա կամ դեգրադացիա՝ կապված տարածքների յուրացման և արածեցման հետ:

**Պատկանություն միջոցառումներ:** Պատկանության միջոցառումներ չեն իրականացվում: Անհրաժեշտ է կազմակերպել որոշակի անհատականություններ՝ մտքի ազդեցություններ հայտնաբերելու և պարզախոսելի վիճակի և ծավալի ճշտելու նպատակով, իրականացնել պարզախոսելի վիճակի մոնիթորինգ:

**Category.** Critically endangered species. One sub-population is known. The extent of occurrence and area of occupancy are less than 10 km<sup>2</sup>. The species faces decline of the extent of occurrence and the area of occupancy caused by changes in habitat conditions as a result of the intensity of agricultural activity.

It was included in the first edition of the Red Data Book of Armenia under Category 1: Endangered species.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

**Description.** Annual plant 15–20 cm. Leaves entire or the upper ones slightly pinnatifid. Inflorescence dense, hemispherical. Corolla small, pinkish. Calyx patelliform, with broadly triangular reticulate-membranous teeth, at apex with very short mucro.

**Distribution.** In Armenia it grows only in Darelegis floristic region (neighborhoods of Elpin and Chiva villages). AOO is 4 km<sup>2</sup>, the number of locations is 1. Besides Armenia the species grows in Turkey, Syria, Iraq and Iran.

**Ecological, biological and phytocoenological peculiarities.** Grows in lower mountain belt, at the altitude of 1000 meters above sea level, on stony slopes, in the steppes, among phryganoid vegetation. Flowering from May to June, fruiting in June.

**Limiting factors.** Restricted extent of occurrence and area of occupancy, loss/degradation of habitats caused by land development and grazing.

**Conservation actions.** No conservation actions. Necessary: survey on population numbers and range, search of new habitats, monitoring of the state of the population.



452. *Viola caucasica* Kolenati ex Rupr. — Մանուշակ կովկասյան — Фиалка кавказская

CR B 1 ab(iii) + 2 ab(iii)



© Օլգա Բոնդարևա  
© Olga Bandareva

Սկզբնաղբյուրներ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի  
հերբարիումի նյութեր  
Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA.  
Федоров Ан. А. 1962. *Viola* L. В: Гроссгейм А. А. Флора  
Кавказа, 6: 198–209. Москва–Ленинград.  
Мирзоева Н. В. 1966. *Viola* L. Флора Армении, 5: 26–37.  
Ереван.  
Красная книга Армянской ССР. 1989: 228–229. Ереван.  
Никитин В. В. 1998. Фиалки (*Viola* L., Violaceae) флоры  
Кавказа. Новости сист. высш. раст., 31: 202–231.  
Санкт–Петербург.  
Հավանդող՝ Մ. Է. Հովհաննիսյան  
Compiler M. E. Oganessian

**Կարեգործիչ:** Կրիտիկական վիճակում գտնվող տեսակ է: Կովկասի էնդեմիկ է: Հայաստանում հայտնի է միայն մեկ պոպուլյացիա: Տարածման և բնակության շրջանների մակերեսը 10 քառ. կմ–ից պակաս է: Տեսակին սպառնում է տարածման և բնակության շրջանների կրճատում՝ աճելավայրերի պայմանների փոփոխության պատճառով: Հայաստանի Կարմիր գրքի առաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված էր 2 կարգավիճակով՝ հազվագյուտ տեսակ:

CITES-ի և Բեռնի կոնվենցիաների հավելվածներում ընդգրկված չէ: **Նկարագրություն:** Բազմամյա խոտաբույս՝ 5–10 սմ բարձրությամբ: Տերևները՝ կտրավուն, հիմքում՝ խորը փարվածքով, կոթունավոր: Ծաղիկները՝ ցաղանների վրա 1–2-ական, վառ դեղին:

**Տարածում:** Հայաստանում հայտնի է միայն Զանգեզուրի ֆլորիստիկական շրջանում, Խոստաուփ լեռնագագաթում: AOO 4 քառ. կմ է, լոկալիտետը՝ 1: Հայաստանից բացի, տարածված է Մեծ Կովկասի վրա, Արևմտյան և Արևելյան Անդրկովկասում:

**Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիտոցենոլոգիական առանձնահատկություններ:** Աճում է ալպյան գագաթ, ծ. մ. 2800–3100 մ բարձրությունների վրա, ժայռերի տակ՝ խոնավ քարաքաղվածքային լանջերին: Ծաղկում է հուլիս ամսին, պտղաբերում՝ օգոստոսին:

**Մահմանափակող գործոններ:** Մահմանափակ տարածման և բնակության շրջաններ, աճելավայրերի կորուստ կամ դեգրադացիա՝ կլիմայի փոփոխության հետևանքով:

**Պահպանության միջոցառումներ:** Պահպանություն չի իրականացվում: Անհրաժեշտ է իրականացնել պոպուլյացիայի վիճակի մոնիթորինգ, ստեղծել մոթ ԲՀՊՏ Խոստաուփ լեռնագագաթի վրա:

**Category.** Critically endangered species. Endemic of the Caucasus. In Armenia only one sub-population is known. The extent of occurrence and area of occupancy are less than 10 km<sup>2</sup>. The species faces decline of the extent of occurrence and the area of occupancy caused by changes in habitat conditions.

It was included in the first edition of the Red Data Book of Armenia under Category 2: Rare species.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

**Description.** Perennial herb, 5–10 cm. Leaves rotundate, deeply emarginated at base, petiolate. Flowers 1–2, bright yellow.

**Distribution.** In Armenia it grows only in Zangezur floristic region (Khustup Mountain). AOO is 4 km<sup>2</sup>, the number of locations is 1. Besides Armenia the species grows in the Greater Caucasus, East and West Transcaucasia.

**Ecological, biological and phytocoenological peculiarities.** Grows in alpine belt, at the altitude of 2800–3100 meters above sea level, under the rocks, on the moist screes. Flowering in July, fruiting in July–August.

**Limiting factors.** Restricted extent of occurrence and area of occupancy, loss/degradation of habitats caused by climate change.

**Conservation actions.** No conservation actions. Necessary: monitoring of the population state, establishment of specially protected nature area on Khustup Mountain.